

## РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора, завідувачки кафедри фінансів,  
банківської справи та страхування  
Миколаївського національного аграрного університету  
Сіренко Наталі Миколаївни  
на дисертаційну роботу **Тивончука Ярослава Анатолійовича** на тему:  
«Реалізація економічних інтересів фермерських господарств  
у системі розвитку аграрного сектору економіки»,  
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії  
за спеціальністю 051 Економіка  
(галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)

### Актуальність теми дисертаційної роботи

Функціонування фермерських господарств у сучасній економіці України відбувається за умов суттєвого посилення фінансової невизначеності, обмеженості доступу до капіталу, зростання вартості ресурсів, порушення традиційних каналів збуту та логістики, підвищення ризиків втрати активів і скорочення горизонтів економічного планування. Сукупність зазначених чинників безпосередньо впливає на зміст економічних інтересів суб'єктів фермерства та механізми їх реалізації.

Особливого значення набуває фінансова складова економічних інтересів фермерських господарств. Сезонний характер сільськогосподарського виробництва зумовлює часовий розрив між здійсненням витрат і формуванням доходів, що підвищує потребу в оборотному капіталі та зовнішньому фінансуванні. Водночас обмежений доступ малих аграрних виробників до кредитних ресурсів, недостатність ліквідного забезпечення, висока вартість залученого капіталу та нестабільність грошових потоків звужують можливості не лише поточного функціонування, а й інвестиційного розвитку господарств.

За цих умов реалізація економічних інтересів фермерських господарств дедалі більше залежить від їх здатності забезпечувати фінансову рівновагу, підтримувати платоспроможність, формувати достатній обсяг власних фінансових ресурсів, залучати зовнішнє фінансування на прийнятних умовах та адаптувати фінансову поведінку до змін зовнішнього середовища.

Водночас економічні інтереси суб'єктів фермерства не можуть розглядатися виключно у короткостроковій площині збереження ліквідності та мінімізації поточних ризиків. Важливим є забезпечення балансу між

оперативною фінансовою стійкістю та довгостроковими інтересами, пов'язаними з модернізацією виробництва, інвестуванням, відновленням ресурсного потенціалу, технологічним оновленням та підвищенням конкурентоспроможності.

Саме тому дослідження теоретичних, методичних та прикладних засад реалізації економічних інтересів фермерських господарств у системі розвитку аграрного сектору є актуальним, науково значущим і має виражену практичну спрямованість.

### **Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами**

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Миколаївського національного аграрного університету за темою «Організаційно-економічний механізм формування продовольчого потенціалу на засадах сталого розвитку сільського господарства», державний реєстраційний номер 0122U000724.

У межах зазначеної тематики автором обґрунтовано теоретико-методичні й прикладні засади реалізації економічних інтересів фермерських господарств у трансформаційному аграрному середовищі, досліджено фінансово-економічні та інституційні чинники їх реалізації, визначено напрями підвищення адаптивності й економічної стійкості суб'єктів фермерства.

### **Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність**

Мета дисертаційної роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів реалізації економічних інтересів фермерських господарств в умовах воєнно-економічної та євроінтеграційної трансформації аграрного середовища, спрямованих на підвищення адаптивності, економічної стійкості та ефективності функціонування суб'єктів фермерства.

Сформульовані завдання логічно підпорядковані поставленій меті та охоплюють теоретичний, методичний, аналітичний та прикладний рівні досліджуваної проблеми.

У першому розділі автором поглиблено теоретичні положення щодо сутності економічного інтересу, досліджено інституційні особливості його

реалізації у фермерських господарствах та систематизовано методичні підходи до оцінювання.

Заслуговує позитивної оцінки розгляд економічних інтересів фермерського господарства як системи взаємопов'язаних цілей, у якій економічні результати господарювання поєднуються з необхідністю відтворення ресурсного потенціалу, забезпечення фінансової стійкості та довгострокового функціонування суб'єкта фермерства.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз трансформації економічних інтересів фермерських господарств Миколаївської області. Досліджено динаміку виробничих і фінансових показників, визначено вплив фінансових, ресурсних, ринкових, інституційних та воєнно-безпекових чинників.

Важливим результатом є встановлення зміни фінансових пріоритетів фермерських господарств. За умов зростання невизначеності та ризиків орієнтація на розширення виробництва й максимізацію фінансового результату значною мірою доповнюється необхідністю підтримання ліквідності, забезпечення платоспроможності, збереження оборотного капіталу та безперервності виробничого циклу.

Заслуговує позитивної оцінки використання в аналітичній частині показників рентабельності, фінансової автономності, ліквідності, фінансових результатів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Це дозволило автору розглянути реалізацію економічних інтересів не тільки через кінцевий фінансовий результат, а й через здатність господарства підтримувати фінансову рівновагу.

У третьому розділі дисертації обґрунтовано інституційний механізм забезпечення реалізації економічних інтересів, визначено стратегічні напрями адаптивного розвитку фермерських господарств і запропоновано механізми реагування на шоківі трансформації зовнішнього середовища.

Позитивно слід оцінити комплексний характер запропонованих рекомендацій, що поєднують фінансово-кредитні, організаційні, коопераційні, інформаційні, цифрові та інституційні інструменти.

Методологічну основу дослідження становлять системний та інституціональний підходи, методи аналізу й синтезу, статистико-економічний і

структурний аналіз, групування, порівняння, кореляційний аналіз, анкетування, експертне оцінювання та інші методи.

Використаний методичний інструментарій відповідає меті дисертації й характеру поставлених завдань. Отримані результати логічно взаємопов'язані, а сформульовані висновки ґрунтуються на результатах проведеного теоретичного й емпіричного дослідження.

### **Наукова новизна одержаних результатів**

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в розвитку теоретико-методичних положень і розробленні практичних рекомендацій щодо реалізації економічних інтересів фермерських господарств з урахуванням зміни економічної поведінки суб'єктів фермерства під впливом воєнно-економічних, фінансових та інституційних трансформацій.

Науково значущим є концептуальний підхід до реалізації економічних інтересів через адаптивне узгодження ресурсно-відтворювальних, інституційних, сімейно-трудова і стратегічних пріоритетів фермерського господарства.

Важливим теоретичним результатом є поглиблення трактування економічного інтересу фермерського господарства як цілісної системи усвідомлених цілей, у якій фінансово-економічна результативність поєднується із забезпеченням відтворення ресурсного потенціалу, економічної самостійності та довгострокової життєздатності.

Позитивної оцінки заслуговує удосконалення методичного підходу до комплексного оцінювання рівня реалізації економічних інтересів фермерських господарств. Його застосування дозволило здійснити диференціацію суб'єктів фермерства за рівнем економічної стійкості та адаптивності.

Значущим результатом є розвиток положень щодо інституційного механізму забезпечення реалізації економічних інтересів. Автор обґрунтовує необхідність взаємодії фінансово-кредитного забезпечення, державної підтримки, коопераційних механізмів, інформаційно-дорадчої підтримки та цифрових інструментів.

Науковий інтерес має адаптація методології CARVER Plus SHOCK до умов функціонування фермерських господарств, що розширює методичний інструментарій оцінювання їх вразливості до зовнішніх шоків.

Одержані результати у сукупності поглиблюють наукове розуміння механізмів формування економічної поведінки фермерських господарств та створюють підґрунтя для удосконалення системи економічного регулювання фермерського сектору.

### **Практичне значення одержаних результатів**

Практична цінність дисертаційної роботи визначається можливістю використання її результатів при прийнятті економічних і фінансових рішень фермерськими господарствами, розробленні заходів підтримки малого аграрного підприємництва та формуванні регіональної аграрної політики.

Результати дисертаційного дослідження використано у діяльності фермерських господарств «СОЮЗ-АГРО-ЮГ» та «ЛИСТ», Березанської об'єднаної територіальної громади Миколаївського району, Департаменту економічного розвитку та регіональної політики Миколаївської обласної військової адміністрації.

Наукові положення дисертації використовуються також в освітньому процесі Миколаївського національного аграрного університету.

Наявність практичного впровадження на рівні суб'єктів господарювання, територіальної громади, регіонального органу управління та закладу вищої освіти свідчить про прикладну спрямованість одержаних результатів.

### **Повнота висвітлення результатів дисертаційного дослідження в наукових публікаціях**

Основні наукові результати дисертаційної роботи висвітлено у публікаціях здобувача.

За матеріалами дисертації опубліковано п'ять статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б». Результати досліджень пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Тематика публікацій відповідає основним напрямам дисертації та охоплює теоретичні положення щодо економічних інтересів, інституційні умови функціонування фермерства, економічну поведінку, фінансові аспекти розвитку, планування й адаптаційні механізми.

Особистий внесок здобувача у працях, виконаних у співавторстві, конкретизовано. Результати дисертації достатньою мірою представлені у наукових публікаціях.

## **Оцінка структури, змісту та оформлення дисертаційної роботи**

Структура дисертації є логічною та відповідає поставленій меті. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Побудова дисертації забезпечує послідовний перехід від формування теоретико-методичних засад до емпіричного дослідження й розроблення практичних рекомендацій.

Матеріал викладено аргументовано, послідовно, із використанням відповідного понятійно-категоріального апарату. Результати розрахунків представлено у таблицях і рисунках, які забезпечують належну наочність аналітичного матеріалу.

За змістом, метою, завданнями, предметом дослідження та характером отриманих результатів робота відповідає спеціальності 051 «Економіка».

### **Академічна доброчесність**

Ознайомлення з дисертаційною роботою та публікаціями здобувача дає підстави констатувати дотримання принципів академічної доброчесності.

Запозичені наукові положення, статистичні матеріали та результати інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями. Авторські результати та висновки належним чином виокремлено.

Ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації результатів дослідження не виявлено.

### **Зауваження та дискусійні положення**

Позитивно оцінюючи теоретичний, методичний і прикладний рівень дисертаційної роботи, доцільно звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер.

1. У дисертації ґрунтовно доведено посилення ролі ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості в системі сучасних економічних інтересів фермерських господарств. Водночас доцільним було б чіткіше структурувати фінансові інтереси суб'єктів фермерства за часовим горизонтом їх реалізації. Зокрема, варто відокремити короткострокові інтереси, пов'язані з фінансуванням виробничого циклу, оборотним капіталом і розрахунковою дисципліною, від середньо- та довгострокових інтересів щодо формування оптимальної структури капіталу, технологічного оновлення та інвестування. Це

дозволило б повніше розкрити можливі суперечності між збереженням поточної ліквідності та фінансуванням стратегічного розвитку.

2. При оцінюванні фінансового стану фермерських господарств автор використовує систему результативних фінансових показників. Водночас специфіка аграрного виробництва характеризується значними сезонними розривами між надходженням та використанням грошових коштів. У зв'язку з цим аналітичну частину роботи доцільно було б доповнити оцінюванням руху грошових потоків за операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю. Особливо інформативним було б визначення періодів пікової потреби в оборотному фінансуванні та здатності господарств генерувати достатній операційний грошовий потік для самофінансування наступного виробничого циклу.

3. Значна увага у дисертації приділена обмеженості доступу фермерських господарств до банківського кредитування. Разом з тим проблему доцільно було б розглянути не лише з позиції факту доступності чи недоступності кредиту, а й через економічну спроможність обслуговувати залучений борг. Доцільним видається використання показників покриття боргових зобов'язань операційним грошовим потоком, процентного навантаження та допустимого рівня фінансового левериджу. Це дозволило б розмежувати ситуації, коли кредитування обмежене пропозицією фінансових установ, і ситуації, коли додаткове боргове фінансування саме по собі може погіршити фінансову стійкість господарства.

4. У роботі фінансово-кредитне забезпечення справедливо визначено одним із ключових механізмів реалізації економічних інтересів фермерських господарств. Водночас більшої деталізації потребує питання структури джерел фінансування їх розвитку. Доцільним було б провести порівняльну оцінку економічної доцільності використання власних коштів, банківських кредитів, лізингу, грантового фінансування та інших доступних інструментів з урахуванням їх вартості, строковості й впливу на фінансову незалежність. Це дозволило б перевести проблему доступу до фінансових ресурсів у площину вибору оптимальної фінансової моделі для різних умов господарювання.

5. Результати дослідження переконливо свідчать про асиметрію доступу фермерських господарств до фінансових ресурсів. На нашу думку, доцільно було

б глибше розкрити фактори формування кредитоспроможності та банківської привабливості фермерського господарства. Зокрема, науковий інтерес становило б визначення ролі якості фінансової звітності, кредитної історії, структури заставного забезпечення, стабільності грошових потоків, диверсифікації доходів та прозорості господарської діяльності у прийнятті банками кредитних рішень. Такий підхід дозволив би сформулювати рекомендації не лише для фінансових установ і держави, а й безпосередньо для фермерських господарств щодо підвищення власної фінансової спроможності.

6. У дисертаційній роботі економічна стійкість розглядається як одна з ключових характеристик реалізації економічних інтересів фермерських господарств. Водночас доцільним видається більш чітке розмежування внутрішньо сформованої фінансової стійкості та стійкості, підтримуваної зовнішніми джерелами фінансування. Господарства з однаковими поточними показниками ліквідності чи платоспроможності можуть суттєво відрізнятися за здатністю генерувати власні фінансові ресурси та залежністю від кредитів, грантів або бюджетної підтримки. Урахування цього аспекту дозволило б поглибити економічне трактування адаптивної стійкості й оцінити спроможність фермерського господарства забезпечувати відтворення на довгостроковій основі.

Наведені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер, не знижують наукової та практичної значущості дисертаційної роботи та можуть бути використані автором як напрями подальших досліджень.

### **Загальний висновок**

Дисертаційна робота Тивончука Ярослава Анатолійовича на тему «Реалізація економічних інтересів фермерських господарств у системі розвитку аграрного сектору економіки» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому розвинуто теоретико-методичні положення та обґрунтовано практичні рекомендації щодо реалізації економічних інтересів фермерських господарств в умовах трансформації аграрного середовища.

Наукові положення, висновки й рекомендації характеризуються належним ступенем обґрунтованості. Одержані результати мають наукову новизну, теоретичне й практичне значення, пройшли відповідну апробацію та представлені у наукових публікаціях.

За змістом, структурою, рівнем наукової новизни, ступенем обґрунтованості отриманих результатів та дотриманням принципів академічної доброчесності дисертаційна робота Тивончука Ярослава Анатолійовича відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Тивончук Ярослав Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,  
завідувачка кафедри фінансів,  
банківської справи та страхування  
Миколаївського національного  
аграрного університету

Наталя СІРЕНКО

Підпис СІРЕНКО Наталі засвідчую:  
Перший проректор  
Миколаївського національного  
аграрного університету

Дмитро БАБЕНКО